

ΕΘΝΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

ΑΪΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΔΕΛΤΙΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ ΑΪΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

1. Σύντομη παρουσίαση του στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

α. Με ποιο όνομα αναγνωρίζεται το στοιχείο από τους φορείς του: Αποκριάτικο Έθιμο «Γενίτσαροι και Μπούλες» της Νάουσας

β. Άλλη/-ες ονομασία/ες:

«Μπούλες» της Νάουσας, «Γενίτσαροι» της Νάουσας, «Γιανίτσαροι» της Νάουσας, «Γιανίτσαροι και Μπούλες» της Νάουσας.

γ. Σύντομη Περιγραφή:

Αποκριάτικο έθιμο που επιτελείται στην πόλη της Νάουσας με κύρια χαρακτηριστικά τη μεταμφίεση, την προσωπιδοφορία, τις πατινάδες εν πομπή στα όρια της ιστορικής και ηρωικής πόλης της Νάουσας και τις στάσεις σε καθορισμένα τριόδια ή πλατείες, όπου χορεύουν τους καθιερωμένους κυκλικούς χορούς στους ήχους του ζουρνά και του νταουλιού. Στο δρώμενο συμμετέχουν αποκλειστικά ομάδες (μπουλούκια)εφήβων και νέων (κατά κανόνα ανύπαντρων)ανδρών που ονομάζονται *Γενίτσαροι*. Κινούνται κατά ζεύγη και συνοδεύουν τη *Μπούλα* ή *Νύφη* που πάντοτε την υποδύεται ένας νέος, ο οποίος φοράει μια παραλλαγμένη τοπική νυφιάτικη φορεσιά. Στην πομπή προηγούνται μικρά παιδιά ντυμένα με φουστάνελες. Οι Γενίτσαροι και η Μπούλα φορούν ιδιαίτερες προσωπίδες και έχουν περίτεχνους κεφαλόδεσμους ενώ τα παιδάκια φορούν σκουφάκι.

δ. Πεδίο ΑΠΚ:

προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις

επιτελεστικές τέχνες

κοινωνικές πρακτικές-τελετουργίες-εορταστικές εκδηλώσεις

- γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν
- τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία
- άλλο

ε. Περιοχή όπου απαντάται το στοιχείο:

Νομός Ημαθίας, Ηρωική πόλης της Νάουσας.

στ. Λέξεις-κλειδιά: Γενίτσαροι, Μπούλες, Γιανίτσαροι, Νάουσα, αποκριάτικο δρώμενο, έθιμο, προσωπίδα, πρόσωπος, νταούλι, ζουρνάς, ναουσαίικη αποκριά

2. Ταυτότητα του φορέα του στοιχείου ΑΠΚ

α. Ποιος/-οι είναι φορέας/-είς του στοιχείου;

Τα μέλη του Ομίλου για την Προστασία και Προβολή των Χορών και του Εθίμου της Νάουσας Γενίτσαροι και Μπούλες.

β. Έδρα/τόπος

Στέγη Ομίλου για την Προστασία και Προβολή των Χορών και του Εθίμου της Νάουσας Γενίτσαροι και Μπούλες.

Διεύθυνση: Νάουσα Ημαθίας, Χρ.Περδικάρη 14, ΤΚ:59200

Τηλ. Στέγης: 2332022671,

e-mail: mprilos@hotmail.com, info@genitsari-boules.gr

<http://www.genitsari-boules.gr>

γ. Περαιτέρω πληροφορίες για το στοιχείο:

Αρμόδια πρόσωπα:

Όνομα: Τόσιος Αριστείδης

Ιδιότητα: Πρόεδρος του Ομίλου για την Προστασία και Προβολή των Χορών και του Εθίμου της Νάουσας Γενίτσαροι και Μπούλες.

Διεύθυνση: Στέγη Ομίλου, Χρ.Περδικάρη 14, Νάουσα

ΤΚ: 59200

Τηλ.: 2332022671, e-mail: mprilos@hotmail.com

3. Αναλυτική περιγραφή του στοιχείου ΑΠΚ, όπως απαντάται σήμερα

Οι Γενίτσαροι και οι Μπούλες είναι το κατεξοχήν αποκριατικό έθιμο της πόλης της Νάουσας. Χαρακτηρίζεται από την επιτελεστική δράση των μεταμφιεσμένων προσωπιδοφόρων ανδρών. Η προετοιμασία αρχίζει αρκετά νωρίς με τη συγκρότηση των μπουλουκιών, των ομάδων δηλαδή που θα πάρουν μέρος στο δρώμενο. Οι προετοιμασίες μπορεί να κρατήσουν και έναν ολόκληρο χρόνο, αλλά η κορύφωσή τους είναι στη διάρκεια της Αποκριάς. Το έθιμο ξεκινά την τρίτη Κυριακή μετά την έναρξη του Τριωδίου, δηλαδή την Κυριακή της Αποκριάς (Απόκρεω) συνεχίζεται κάπως διαφοροποιημένο την επόμενη ημέρα (Δευτέρα). Επαναλαμβάνεται με τον ίδιο χαρακτήρα την Κυριακή της Τυρινής και την Καθαρά Δευτέρα.

Οι ομάδες των τελεστών (μπουλούκια) αποτελούνται μόνο από άντρες. Ο αριθμός τους ποικίλλει κάθε χρόνο. Συμμετέχουν και μικρά αγόρια που δεν φορούν όμως την χαρακτηριστική προσωπίδα, τον *πρόσωπο*. *Γενίτσαρος* αποκαλείται κάθε νέος που επιτελεί τον ανδρικό ρόλο στο μπουλούκι. Τα παιδάκια ονομάζονται μικροί γενίτσαροι. Σε κάθε μπουλούκι ο μοναδικός γυναικείος ρόλος είναι της *Μπούλας* ή *Νύφης*, και τον υποδύεται ένας νέος. Εκτός από τη γενική ονομασία, *Γενίτσαροι και Μπούλες*, υπάρχει και η γενική ονομασία *Μπούλες* για το σύνολο των τελεστών.

Την Κυριακή της Αποκριάς και την Κυριακή της Τυρινής νωρίς το πρωί ξεκινά η τελετουργική προετοιμασία και το ντύσιμο των τελεστών στα σπίτια τους. Η φορεσιά του Γενίτσαρου με κύριο στοιχείο της τη φουστανέλα αποτελείται από πολλά εξαρτήματα και συμπληρώνεται από τον *πρόσωπο*, τη χαρακτηριστική προσωπίδα με τα πολύ μικρά ανοίγματα στα μάτια και στο στόμα. Αντίστοιχα, ο άντρας που θα ντυθεί Νύφη φοράει ένα φαρδύ φανταχτερό λουλουδάτο φουστάνι με εξαρτήματα που χαρακτηρίζουν την τοπική γυναικεία φορεσιά της Νάουσας. Φορά και αυτός τον *πρόσωπο* (χωρίς μουστάκι) και νυφιάτικη κεφαλοστολή με λουλούδια και κορδέλες.

Αφού ολοκληρωθεί το ντύσιμο, το οποίο παρακολουθούν συγγενείς και επισκέπτες, κάθε τελεστής περιμένει να περάσει από το σπίτι του το μπουλούκι, που με τη συνοδεία ζουρνά και νταουλιού θα τον πάρει για να συνεχίσουν μαζί τη χορευτική πομπή. Όταν ακουστεί η μελωδία *Ζαλιστός*, ο Γενίτσαρος βγαίνει στο παράθυρο ή στο μπαλκόνι του σπιτιού να χαιρετίσει το μπουλούκι, ανασηκώνοντας

τα χέρια ψηλά και τινάζοντας το άνω μέρος του κορμιού του τρεις φορές. Χαιρετάει την οικογένειά του και τα άτομα που βοήθησαν στο ντύσιμό του, κάνει τον σταυρό του στο κατώφλι του σπιτιού, παίρνει από το χέρι τους υπόλοιπους χορευτές και τους οργανοπαίκτες και ενσωματώνεται στο μπουλούκι. Ο χαιρετισμός μεταξύ των τελεστών γίνεται με χειραψία και ταυτόχρονη αναπήδηση στο ένα πόδι τρεις φορές, ώστε να ακουστούν τα *ασήμια*, δηλαδή νομίσματα, κοσμήματα και φυλαχτά τοποθετημένα στη φορεσιά στο ύψος του στήθους, τη πλάτης, αλλά και στη φουστανέλα του γενίτσαρου.

Αντίστοιχα, ο άντρας που θα υποδυθεί την Μπούλα ντύνεται και αυτός στο σπίτι του με συγκεκριμένο εθιμοτυπικό. Μόλις φτάσει έξω από την πόρτα το μπουλούκι με τα όργανα, η Μπούλα βγαίνει και αποχαιρετά τα μέλη της οικογένειας, προσκυνώντας και φιλώντας το χέρι τους ενώ εκείνοι την φιλοδωρίζουν με χρήματα. Μετά χαιρετίζει με τον ίδιο τρόπο το μπουλούκι και τους οργανοπαίκτες και ξεκινούν την περιφορά τους στους δρόμους της πόλης με πατινάδα. Αφού τελειώσει το «μάζεμα», όλα τα μπουλούκια μαζί ξεκινούν για το Δημαρχείο, όπου φθάνουν πια το μεσημέρι. Εκεί βρίσκεται συγκεντρωμένος πολύς κόσμος.

Ο αρχηγός του μπουλουκιού, συνοδευόμενος από την Μπούλα, μπαίνει στο Δημαρχείο, και σηκώνοντας την προσωπίδα για να αποκαλύψει το πρόσωπό του, χαιρετά τον τοπικό άρχοντα (Δήμαρχο) και ζητά την καθιερωμένη άδεια για την τέλεση του εθίμου. Είναι η στιγμή όπου δηλώνεται έμπρακτα η συμμετοχή του Δήμου της πόλης στην επιτέλεση του εθίμου μέσω του ανώτατου αιρετού τοπικού άρχοντα. Είναι η μόνη φορά που ο αρχηγός σηκώνει για λίγο την προσωπίδα και αποκαλύπτει την ταυτότητά του. Ωστόσο, αργά το απόγευμα, όταν τα μπουλούκια φτάνουν στη συνοικία των Αλωνίων, όλοι οι τελεστές σηκώνουν (ή βγάζουν) τις προσωπίδες και αποκαλύπτουν τα πρόσωπά τους. Η αφαίρεση της προσωπίδας σε οποιαδήποτε άλλη στιγμή θεωρείται προσβολή. Με τη σειρά της η Μπούλα προσκυνά και δέχεται από τον δήμαρχο χρήματα ως «δώρισμα».

Ο αρχηγός ανακοινώνει από τον εξώστη την άδεια που πήρε το μπουλούκι του και δίνει το σύνθημα για να ξεκινήσει το πιο τελετουργικό τμήμα του εθίμου. Οι Γενίτσαροι ξιφουλκούν και κραδαίνοντας και σείοντας τις *πάλες* τους χορεύουν έξω από το Δημαρχείο. Χορεύουν συγκεκριμένους κυκλικούς χορούς με πρώτο τον αρχηγό και δεύτερη την Μπούλα. Μετά ξεκινούν την πορεία τους με πατινάδα και, ακολουθώντας συγκεκριμένη διαδρομή, σταματούν μόνο σε καθιερωμένα σημεία, όπου χορεύουν.

Κατά τη διάρκεια της πατινάδας οι τελεστές χορεύουν αντικριστά ανά ζεύγη, ενώ συχνά σταυρώνουν τις πάλες τους, σε ανάμνηση αναπαράστασης μάχης, αφού πρώτα δώσουν το σύνθημα οι οργανοπαίκτες. Η πομπή περνάει από συγκεκριμένες περιοχές της Νάουσας που αποτελούσαν τα παλαιά όρια της πόλης, κάνοντας

ενδιάμεσες στάσεις σε επτά προκαθορισμένα τριόδια για να χορέψουν κυκλικούς χορούς (τριόδι του Λάμια, τα Καμμένα, της Πουλιάνας, μέσω της συνοικίας Μπατάνια στο τριόδι του Πόντου [Μέγας Μαχαλάς], το Κιόσκι, τον Αϊ-Γιώργη) και μέσω της εκκλησίας του Αγίου Μηνά καταλήγει στη συνοικία Αλώνια. Κάθε χορευτής χορεύει στο τριόδι που βρίσκεται κοντά το σπίτι του προς τιμή της οικογένειάς του. Την ώρα που ο κάθε πρωτοχορευτής σέρνει τον χορό, οι συγγενείς και φίλοι του δωρίζουν προς τιμή του χρήματα στους οργανοπαίκτες, τοποθετώντας τα στα μουσικά όργανα ή στις τσέπες τους. Όσο το μπουλούκι βρίσκεται σε πορεία, κανείς από τους θεατές δεν επιτρέπεται να τραγουδήσει και να χορέψει μαζί τους, αλλά ούτε και να σύρει τον χορό.

Όταν πια αργά το απόγευμα φτάσουν τα μπουλούκια στη συνοικία Αλώνια, οι τελεστές βγάζουν τους *προσώπους*. Από τη στιγμή αυτή μπορούν πλέον να πάρουν μέρος στον χορό και χορευτές που συμμετείχαν στο δρώμενο παλαιότερα, χωρίς όμως τις παραδοσιακές φορεσιές. Κρατώντας τις πάλες τους και τραγουδώντας πατινάδες με τους υπόλοιπους ακολουθούν τη διαδρομή μέχρι τα Καμμένα. Πρόκειται για ένα είδος απόδοσης τιμής στους παλαιότερους χορευτές για την προσφορά τους στο έθιμο. Μετά το μεγάλο γλέντι στα Αλώνια τα μπουλούκια ακολουθούν τη διαδρομή Γαλάκεια-στραβός Πλάτανος-Τριόδι Λάμνια. Η πορεία θα καταλήξει στην τοποθεσία Καμμένα (Διοικητήριο), όπου στήνεται και ο τελευταίος χορός.

Την πρώτη μετά την Κυριακή της Απόκρεω Δευτέρα και την Καθαρά Δευτέρα οι τελεστές ντυμένοι, χωρίς όμως προσωπίδες και κεφαλόδεσμούς, επισκέπτονται τα σπίτια των μελών του μπουλουκιού που τους έχουν καλεσμένους για γλέντι με χορό, τραγούδι, μεζέδες και κρασί. Στο γλέντι συμμετέχουν και όσοι παρακολουθούν την πορεία τους από σπίτι σε σπίτι. Ειδικότερα την Καθαρά Δευτέρα, αφού ολοκληρωθούν οι επισκέψεις στα σπίτια των χορευτών, τα μπουλούκια μαζεύονται και κατευθύνονται στην πλατεία Καμμένα, όπου χορεύουν κυκλικούς χορούς. Μετά από τον τελευταίο χορό, οι Γενίτσαροι καρφώνουν τις πάλες στη γη λέγοντας «ό,τι είπαμε και δεν είπαμε εδώ να μείνει» και έπειτα περικυκλώνουν τους οργανοπαίκτες και προσφωνούν: Πάντα άξιος! Στη συνέχεια χαιρετιούνται μεταξύ τους, ευχόμενοι «και του χρόνου!».

Σύμφωνα με διάφορες ερμηνείες, τοπικές ή άλλες, το έθιμο των Γενίτσαρων χαρακτηρίζεται από στοιχεία που του δίνουν τον χαρακτήρα ενός ευετηρικού εθίμου. Η περίοδος κατά την οποία επιτελείται, πάνω στο τελείωμα του χειμώνα και τις αρχές της άνοιξης, την εποχή που προετοιμάζεται η καρποφορία της φύσης, το στοιχείο της μεταμπίεσης και μεταμόρφωσης με τη χρήση μάσκας, η ανατροπή των ισορροπιών που επιτρέπεται κατά τη διάρκεια των Αποκρεών, με τους άντρες να υποδύονται γυναίκες, ο ρόλος της νύφης και οι αναφορές σε γαμήλια έθιμα ως συμβόλων γονιμότητας, είναι τα μέσα με τα οποία επιδιώκεται η βλάστηση και

ευκαρπία της φύσης, η υγεία και ευγονία των ανθρώπων. Με τα τραγούδια και τους κυκλικούς χορούς που το πλασιώνουν, τους δυνατούς ήχους του ζουρνά και του νταουλιού για να ξορκίσουν τις κακές δυνάμεις, οι Γενίτσαροι και οι Μπούλες αποτελούν ένα έθιμο με έντονα συμβολικό χαρακτήρα που παραπέμπει στην αποτροπή του κακού και την αναγέννηση της φύσης.

4. Χώρος/εγκαταστάσεις και εξοπλισμός που συνδέονται με την επιτέλεση/ άσκηση του στοιχείου ΑΠΚ

Τα όργανα που χρησιμοποιούνται στο έθιμο είναι αποκλειστικά ο ζουρνάς και το νταούλι.

Η φορεσιά του Γενίτσαρου περιλαμβάνει:

- το *πενεβρέκι* (μακρύ ανδρικό εσώρουχο),
- τις *μπέτσφες* (άσπρες κάλτσες από τον μηρό ως τον αστράγαλο)
- τα *σκουφούνια* (άσπρες μάλλινες κάλτσες)
- τις *βουδέτες* (μαύρες υφασμάτινες ταινίες που συγκρατούν τις κάλτσες και καταλήγουν στην άκρη σε φούντες)
- την *κοντέλα* (άσπρο πουκάμισο με πολύ φαρδιά μανίκια)
- τη *φουστανέλα*, το βασικότερο κομμάτι στη φορεσιά του Γενίτσαρου
- το *πισλί* (είδος γιλέκου, που φοριέται πάνω από το πουκάμισο)
- τα *ασήμια* ή *ασημικά*, τα οποία περιλαμβάνουν μια μεγάλη ποικιλία νομισμάτων, κοσμημάτων και φυλαχτών. Το καθένα, ανάλογα με το σχέδιό του και την κατασκευή του, έχει την ιδιαίτερη ονομασία του. Τοποθετούνται στο στήθος, στην πλάτη (ραμμένα σε γιλέκο) και στη φουστανέλα του γενίτσαρου
- το *ζωνάρι* (μοραϊτικό) για τη μέση, ίδιο με αυτό που φορούσαν οι Ναουσαίοι γαμπροί
- το *σελιάχι* (δερμάτινο εξάρτημα που μπαίνει στη μέση πάνω από το ζωνάρι)
- τον *πρόσωπο* ή *προσωπίδα*. Πρόκειται για ένας είδος αυτοσχέδιας μάσκας με δύο βασικά χρώματα, το λευκό και το κόκκινο, και χρυσό στρόγγυλο σύμβολο στο μέτωπο. Κατασκευάζεται από χοντρό πανί με τη χρήση ειδικού καλουπιού. Η εσωτερική επένδυση είναι από κερι, υλικό φιλικό, καθώς κρατά δροσερό το πρόσωπο εκείνου που τη φορά. Χαρακτηριστικό και των

δύο τύπων προσώπου (γυναικείου και ανδρικού) είναι τα πολύ μικρά μάτια και το μικρό στόμα.

- το *ταράμπουλο* ή *ζωνάρι* (μακρύ μεταξωτό ύφασμα που δένεται περίτεχνα γύρω και πάνω από τον πρόσωπο)
- το *μαντίλι* που φοριέται στον καρπό του δεξιού χεριού για τον χορό
- τα *τσαρούχια* με μαύρη μάλλινη φούντα
- την *πάλα* (πλατύκυρτο σπαθί) που κρατούν οι Γενίτσαροι όταν χορεύουν.

Η φορεσιά της Μπούλας-Νύφης περιλαμβάνει:

- φαρδύ φανταχτερό φουστάνι
- τον γυναικείο *πρόσωπο* και κεφαλόδεσμο με πολύχρωμα χάρτινα λουλούδια και κορδέλες και εξαρτήματα από την τοπική καλή γυναικεία φορεσιά της Νάουσας:
- χρυσά φλουριά στο στήθος
- σαλταμάρκα (στενό γιλέκο με μανίκια)
- τραχηλιές
- χρυσοκέντητη ζώνη με το κολάνι (τη χαρακτηριστική ναουσέικη πόρπη με τεχνοτροπία Νάουσας).

5. Προϊόντα ή εν γένει υλικά αντικείμενα που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της επιτέλεσης/άσκησης του στοιχείου ΑΠΚ

Προσωπίδες και διάφορα διακοσμητικά

6. Ιστορικά στοιχεία για το στοιχείο ΑΠΚ

Ελάχιστα είναι τα γραπτά τεκμήρια που δίνουν πληροφορίες για την τέλεση του δρωμένου στο μακρινό παρελθόν. Η πρώτη γραπτή αναφορά είναι από τον Γεράσιμο Καψάλη στη *Λαογραφία* (Δελτίο της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας, τόμος Στ΄) το 1917-1918, και ακολουθούν άρθρα σε τοπικές εφημερίδες (1928 και 1929), καθώς και προφορικές μαρτυρίες, περιγραφές και αφηγήσεις προπολεμικών χορευτών. Από αυτές τις μαρτυρίες προκύπτει ότι το έθιμο, στη μορφή τουλάχιστον που διατηρείται αναλλοίωτο έως σήμερα (ως προς τους χορούς, τις μελωδίες, τα

τραγούδια, την ενδυμασία, το τυπικό τελετουργικό, αλλά και το εν γένει ήθος), τελούνταν ήδη από παλαιότερα.

Το έθιμο γνώρισε τη μεγαλύτερη ακμή του στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα. Την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου διακόπηκε προσωρινά για να επανέλθει το 1954 με τη συμμετοχή αρκετών παλαιών προπολεμικών χορευτών. Από τότε μέχρι σήμερα επιτελείται ανελλιπώς. Σε όλο το τελετουργικό του αντανakλώνται στοιχεία από την τοπική παράδοση, τραγούδια, μύθοι και θρύλοι που έχουν αναφορές στη νεότερη ιστορία της πόλης της Νάουσας και ειδικότερα τους ηρωικούς αγώνες των Ναουσαίων με την κήρυξη της αιματηρής επανάστασης το 1822.

Το 1971 ιδρύθηκε το σωματείο «Όμιλος για την προστασία και προβολή των τοπικών χορών “Η Μπούλα”» και το 1979 μετονομάστηκε, με τροποποίηση του καταστατικού, σε «Όμιλο για την προστασία και προβολή των χορών και του εθίμου “Γενίτσαροι και Μπούλες”». Το 1978, μετά από μια διακοπή πενήντα δύο χρόνων, ο Όμιλος επανέφερε την επιτέλεση μιας επιμέρους παραλλαγής του δρώμενου την Κυριακή της Ορθοδοξίας, με τη συμμετοχή Γενιτσάρων (δίχως προσωπίδες) και των οικογενειών τους, που επισκέπτονται την περιοχή Σπήλαιο ίσως ως επετειακή ανάμνηση της κήρυξης της επανάστασης της Νάουσας το 1822.

7. Η σημασία του στοιχείου σήμερα

α. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τα μέλη της κοινότητας/τους φορείς του;

Η σημασία του στοιχείου για τα μέλη του Ομίλου είναι μεγάλη. Η συμμετοχή στο έθιμο απαιτεί, πέρα από το μεράκι, κόπο και πολύ χρόνο (προετοιμασία στολών, πρόβες κ.ά). Αποτελεί συστατικό στοιχείο της ατομικής και συλλογικής ταυτότητας των Ναουσαίων, στοιχείο ενότητας και επανασυγκρότησης της τοπικής κοινωνίας, καθώς για την επιτέλεση του εθίμου επιστρέφουν στον τόπο καταγωγής τους Ναουσαίοι, εσωτερικοί και εξωτερικοί μετανάστες που συμμετέχουν κάθε χρόνο στο δρώμενο. Μπορούν επίσης να ενταχθούν σε μπουλούκι και να πάρουν μέρος στο δρώμενο μέλη όλων των πολιτιστικών σωματείων και όσοι νέοι της πόλης της Νάουσας επιθυμούν, τηρώντας το ορισμένο εθιμοτυπικό. Επιπλέον, κατά την επιτέλεση του εθίμου τις Δευτέρες της Αποκριάς, όλοι οι φορείς της πόλης (εκπαιδευτικοί, πολιτιστικοί, παραγωγικοί και επιχειρηματικοί) συνηθίζεται να φιλεύουν τους χορευτές με διάφορα εδέσματα. Κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας και επιτέλεσης δημιουργούνται άρρηκτοι δεσμοί μεταξύ των συμμετεχόντων, ενισχύεται το αίσθημα της περηφάνιας για τον τόπο καταγωγής των τελεστών και παραμένει ζωντανή η συλλογική ιστορική μνήμη.

β. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία;

Η σημασία του εθίμου στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία είναι σπουδαιότατη, καθώς προβάλλει διαχρονικά την τοπική παράδοση, τους μύθους, τους θρύλους, τα τραγούδια και τους ηρωικούς αγώνες της Νάουσας. Το έθιμο αποτελεί κεντρικό στοιχείο της τοπικής ταυτότητας, ζώσα παράδοση της πόλης και σταθερό σημείο αναφοράς για τους απανταχού Ναουσαίους. Επιπλέον προσελκύει στη Νάουσα πλήθος επισκεπτών κατά την περίοδο της Αποκριάς ενισχύοντας σημαντικά και την τοπική οικονομία.

γ. Συμμετείχε και πώς η κοινότητα στην προετοιμασία της εγγραφής του στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς;

Ο Όμιλος «Γενίτσαροι και Μπούλες» υπέβαλε φάκελο υποψηφιότητας για την εγγραφή του εθίμου «Γενίτσαροι και Μπούλες» στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας, προκειμένου να διαφυλαχθεί αλλά και να γίνει ευρύτερα γνωστό. Η επιθυμία και τελικά η υποβολή Δελτίου για την εγγραφή του εθίμου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας ήταν αποτέλεσμα της πρωτοβουλίας του Δήμου Ηρωικής Πόλεως Νάουσας για την καταγραφή και επιστημονική τεκμηρίωση του εθίμου, η οποία πραγματοποιήθηκε κατά το διάστημα 2011-2014. Το αίτημα του Δήμου απηχεί ευρύτερα και την επιθυμία όλων των κατοίκων της πόλης της Νάουσας. Η επιτόπια έρευνα πραγματοποιήθηκε από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Τομέας Νεώτερης & Σύγχρονης Ιστορίας, Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας) και επιστημονικά υπεύθυνη την κ. Ελεωνόρα Σκουτέρη-Διδασκάλου, τ. Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στον Τομέα Νεώτερης & Σύγχρονης Ιστορίας, Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας. Στην ομάδα συμμετείχαν ο κ. Ιάκωβος Μιχαηλίδης, Αναπληρωτής Καθηγητής στο ίδιο Τμήμα, η τ. ερευνήτρια του ΚΕΕΛ κ. Μιράντα Τερζοπούλου και η ερευνήτρια του ΚΕΕΛ κ. Ζωή Μάργαρη, καθώς και ομάδα μεταπτυχιακών και προπτυχιακών σπουδαστών του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Α.Π.Θ. Τα αποτελέσματα της έρευνας περιλαμβάνονται σε αδημοσίευτη μελέτη της κ. Σκουτέρη. Ορισμένα βασικά δεδομένα της έρευνας (εκθέσεις, υπομνήματα, απομαγνητοφωνημένες και μηχανογραφημένες συνεντεύξεις, καθώς και επιμέρους ερευνητικά στοιχεία) κατατέθηκαν το 2014 στον Δήμο Νάουσας. Κεντρικά στοιχεία ανακοινώθηκαν σε εκδήλωση του Δήμου. Τα Διοικητικά Συμβούλια του Ομίλου από το έτος 2011 συμμετείχαν ενεργά στην προετοιμασία εγγραφής του στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας με τη συλλογή ιστορικών στοιχείων, παροχή πληροφοριών, βιβλιογραφίας, φωτογραφιών, υλικών τεκμηρίων κλπ. Επιπλέον,

έλαβαν μέρος και σε συναντήσεις με αρμόδιους φορείς, προκειμένου να υποστηριχθεί η υποψηφιότητα. Σε όλες τις ανωτέρω ενέργειες η Διοίκηση του Ομίλου, που αποτελείται από τους Αριστείδη Τόσιο, Πέτρο Κουτσογιάννη, Νικόλαο Μπράτση, Στέργιο Ανθόπουλο, Μιχάλη Αγιαννίδη, Θεοδόσιο Τσουκαλά, Γρηγόριο Πασχούλα είχε την αμέριστη συμπαράσταση και συνεργασία όλων των διατελεσάντων Προέδρων του Ομίλου (κ.κ. Γεωργίου Άγρη, Γεωργίου Ζαχαριάδη), του Επίτιμου Προέδρου Δημητρίου Μπάιτση, καθώς επίσης και όλων των Δημάρχων της πόλης έως σήμερα, κ.κ. Γεωργίου Πολάκη, Αναστασίου Καραμπατζού, Νικολάου Κουτσογιάννη και Νικολάου Καρανικόλα.

8. Διαφύλαξη/ανάδειξη του στοιχείου

α. Πώς μεταδίδεται το στοιχείο στις νεότερες γενιές σήμερα;

Το τελετουργικό του εθίμου μεταβιβάζεται βιωματικά από γενιά σε γενιά μέχρι και σήμερα. Μέσα από την προφορική παράδοση, αλλά και την παράδοση μαθημάτων χορού, τραγουδιού και της διαδικασίας που ακολουθείται για την ένδυση των τελεστών με τις χαρακτηριστικές φορεσιές, το δρώμενο διαφυλάσσεται και εξακολουθεί να παραμένει ζωντανό και σημαντικό ακόμα και για τις νεότερες γενιές.

Στη Στέγη του Ομίλου γίνονται οι πρόβες των χορών του εθίμου και φυλάσσονται οι φορεσιές των τελεστών. Εδώ φιλοξενούνται όλες οι δραστηριότητες που έχουν σχέση με το τελετουργικό της επιτέλεσης του εθίμου και τη μεταβίβασή του στις νεότερες γενιές (μαθήματα δημοτικού τραγουδιού, μουσικών σκοπών και χορών της Νάουσας). Βεβαίως, η ενεργή συμμετοχή στο έθιμο προϋποθέτει ψυχικές δυνάμεις που πηγάζουν από το αληθινό μεράκι, την αγάπη και τα βιώματα που έχει κάθε τελεστής.

β. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης του στοιχείου που έχουν ληφθεί στο παρελθόν ή που εφαρμόζονται σήμερα (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Κύριο μέλημα του Ομίλου είναι η διαφύλαξη και ανάδειξη του εθίμου μέσα από τη συστηματική προσπάθεια μεταβίβασης του τελετουργικού στις νεότερες γενιές. Εκτός από τα μαθήματα που παραδίδονται, οι δράσεις του Ομίλου περιλαμβάνουν εκδόσεις και δημοσιεύσεις σε έντυπα με την αποκλειστική μέριμνα των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου. Το οπτικοακουστικό και έντυπο υλικό φυλάσσεται στο αρχείο του Ομίλου.

Συμπαράστατης στις προσπάθειες του Ομίλου είναι η κοινωνία της Νάουσας συνολικά. Στην ανάδειξη του εθίμου συμβάλλει ο Δήμος της Ηρωικής Πόλεως

Νάουσας, ο οποίος, εκτός από την προσωπική συμμετοχή του εκάστοτε Δημάρχου στο τελετουργικό του εθίμου, ενισχύει επικουρικά και με ποικίλους τρόπους (π.χ. οικονομική ενίσχυση και προβολή) δράσεις που σχετίζονται με το έθιμο. Επίσης, στην ανάδειξη του εθίμου συμβάλλει και ο τοπικός τύπος με δημοσιεύσεις, αφιερώματα κλπ. Οι πολυάριθμοι επισκέπτες κατά την περίοδο της Αποκριάς αποτελούν ένα ακόμη ισχυρό μέσο διάδοσης και προβολής του εθίμου έξω από τα όρια της πόλης της Νάουσας.

γ. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης που προτείνεται να εφαρμοστούν στο μέλλον (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Η ανάγκη διαφύλαξης και προστασίας του εθίμου από τον κίνδυνο της εμπορευματοποίησής του ως αποκλειστικά τουριστικού προϊόντος είναι επιτακτική. Αυτό βέβαια, δεν αποκλείει κάθε πρωτοβουλία και δράση για την ανάδειξη και τουριστική προβολή της πόλης κατά τη διάρκεια της επιτέλεσής του. Κάθε προσπάθεια ωστόσο, πρέπει να έχει βασικό γνώμονα την προβολή του εθίμου ως ζώσας παράδοσης και σημαντικού στοιχείου της συλλογικής ταυτότητας των Ναουσαίων και όχι ως μουσικοχορευτική παράσταση τουριστικού χαρακτήρα.

9. Βασική Βιβλιογραφία

- Αγοραστός, Δ. (1979), «Οι Μπούλες πριν εξήντα χρόνια», στο *Νιάουστα*, τ.6, Νάουσα.
- Αποστόλου, Σ. (1992), «Οι Γενίτσαροι του τουρκικού στρατού και οι Μπούλες του Ναουσαϊτικού αποκριάτικου εθίμου, Έρευνα σε αλβανικές πηγές», στο *Σύμμεικτα τ. Α΄ Μακεδονικές Μελέτες*, Νάουσα.
- Βαλσαμίδης, Μ. (2004), Οι ρυθμοί των τραγουδιών του δρώμενου «Μπούλες της Νάουσας», Νάουσα.
- Γαβριηλίδης, Θ. (1995), «Γιανύτσαρος και Μπούλα (η ιστορία των ονομάτων)», στο *Νιάουστα* τ.70-71, Νάουσα.
- Γκούτας, Φ. Α. (1999), Η Νάουσα στον 19ο αιώνα, Θεσσαλονίκη.
- Δεινόπουλος, Π. (1995), «Γενίτσαροι και Μπούλες στη Νάουσα και στα Λεχαινά» στο *Νιάουστα*, τ. 73, Νάουσα.
- Δεινόπουλος, Π. (1996), «Γενίτσαροι και Μπούλες υπάρχουν και στην Ηλεία», *Φωνή Ναούσης*, 17/2/1996.
- Δημητριάδης, Δ. (1995), «Το καρναβάλι στην παλαιά Νάουσα», *Φωνή Ναούσης*, 13/3/1995.
- Δημητριάδης, Δ. (1995), «Το καρναβάλι της Ναούσης άλλοτε και σήμερα», *Φωνή Ναούσης*, 27/2/1995.

- Δήμος Νάουσας (2008), «Αποκριές στη Νάουσα», Συλλεκτικό επετειακό τεύχος-αφιέρωμα στην Αποκριά της Νάουσας από το 1954 έως σήμερα, Νάουσα.
- Δρανδράκης Λ. (1993), Ο αυτοσχεδιασμός στον Ελληνικό δημοτικό χορό, Αθήνα.
- Ένθετο από το CD του Λυκείου Ελληνίδων Αθηνών «Μπούλες», Νάουσα Ημαθίας 2000.
- Ζάλιος, Χ. (2009), Παραδοσιακοί χοροί-Ήθη και έθιμα της Νάουσας, Νάουσα.
- Καψάλης, Γ. (1917), «Λαογραφικά εκ Μακεδονίας», στο *Δελτίο Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας*, τόμος 6, τ. Α και Β, σελ. 452-537.
- Κουτσογιαννοπούλου-Ψωμά Ε. (1982), *Λαογραφικά Βεροίας και περιοχής, Βέροια*.
- Λύκειο των Ελληνίδων Βέροιας (2003), *Ημαθία Ερατεινή*, Βέροια.
- Λύκειο των Ελληνίδων Νάουσας (2005), *Οι παραδοσιακές φορεσιές και τα τραγούδια της Νάουσας*, Νάουσα.
- Μελίκης Γ.(2001), Ένθετο από το CD Ζουρνάδες και νταούλια, Θεσσαλονίκη.
- Μπάιτσης, Τ. (1986), *Γιανίτσαροι και Μπούλες της Νιάουστας*, Νάουσα: έκδοση του Ομίλου Γενίτσαροι και Μπούλες.
- Μπάιτσης, Τ., *Γιανίτσαροι και Μπούλες της Νιάουστας* (2001), 2^η βελτιωμένη έκδοση του Ομίλου Γενίτσαροι και Μπούλες, Νάουσα.
- Μπάιτσης, Τ. (2010), *Γιανίτσαροι και Μπούλες της Νιάουστας*, 3^η έκδοση του Ομίλου Γενίτσαροι και Μπούλες, Νάουσα.
- Μπάιτσης Τ. (1982), «Σούγγαρης Κωσταντούλης, ο λαϊκός ποιητής της Νιάουστας», στο *Αποκριές*, έκδοση Ομίλου Γενίτσαροι και Μπούλες, Νάουσα, σσ. 100.
- Νίκου, Κ. (1978), «Αποκριάτικο άλμπουμ με αναμνήσεις του Τρυφ. Χατζητρύφων», στο *Νιάουστα*, τ.2, σσ.20.
- Νομαρχία Ημαθίας (1971), «Το ιστορικό των Γενιτσάρων» στο *Ημαθία*, Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ) Ν. Ημαθίας, Ιανουάριος-Φεβρουάριος, σσ. 11.
- Σαμαρά, Χ.Θ. (1969), «Μπούλες» στο *Μακεδονικός Αγώνας*, Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, σσ. 77-81.
- Σπάρτσης, Ν. (2003), *Αντέτχια στη Νιάουστα*, Νάουσα.
- Στουγιανάκης Ε. (1924), *Ιστορία της πόλεως Ναούσης*, Έδεσσα.
- Στράτου, Δ. (1978), *Ελληνικοί Παραδοσιακοί Χοροί*, Αθήνα: Ο.Ε.Σ.Β
- Χωνός, Σ. (ψευδώνυμο «Αμερόληπτος»), (1928), «Η Ιστορία του Καρνάβαλου της Ναούσης», εφημερίδα *Νάουσα*, 4/3/1928.
- Χωνός, Σ. (ψευδώνυμο Καθημερινός), (1929), «Η εξέλιξις του Γενήτσαρου» , *Εφημερίς Λαού Ναούσης*, 24/3/1929.

- Χωνός, Σ. (1929), «Κομιτάτο των Απόκρεων», *Εφημερίς Λαού Ναούσης*, 24/3/1929
- Στουγιαννάκης Ε.(1924), *Ιστορία της πόλεως Ναούσης*, Έδεσσα.
- Αδημοσίευτη μελέτη της Ελεωνόρας Σκουτέρη-Διδασκάλου, τ.Αναπληρώτριας Καθηγήτριας στον Τομέα Νεώτερης & Σύγχρονης Ιστορίας, Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας στο Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσσαλονίκης.

10. Συμπληρωματικά Τεκμήρια

Εκδόσεις Ομίλου

- Μπάιτσης, Τ. (1977), *Τα δημοτικά τραγούδια της Νιάουσας*.
- Μπάιτσης, Τ.(1981), *Κωνσταντούλης, ο λαϊκός ποιητής της Νιάουσας*.
- Μπάιτσης, Τ. (¹1986, ²2001, ³2010), *Γανίτσαροι και Μπούλες της Νιάουσας*.
- «Ο κύκλος της ζωής και το Δημοτικό τραγούδι της Νιάουσας (2003), (CD με 34 τραγούδια από παλιές ηχογραφήσεις).

Άλλα τεκμήρια για το Έθιμο

α. Οπτικοακουστικό υλικό

- Αρχείο Δήμου Νάουσας, «Καρναβάλι στη Νάουσα», Επίκαιρα του 1956.
- Αρχείο Ομίλου Γενίτσαροι και Μπούλες, Ανέκδοτο φωτογραφικό υλικό του 19ου και 20ού αιώνα.
- Αρχείο Ομίλου Γενίτσαροι και Μπούλες, Ανέκδοτα οπτικοακουστικά ψηφιακά αρχεία 1982 - 2019 παλαιών συμμετεχόντων στο έθιμο.
- Αρχείο Ομίλου Γενίτσαροι και Μπούλες, Κληροδότημα και Δωρεές Πινάκων του λαϊκού ζωγράφου της Νάουσας Δημητρίου Σκούπερ, 1971-2019.

β. Χάρτες (Επισυνάπτονται στο Δελτίο)

- Δήμος Ηρωικής πόλεως Νάουσας, Χάρτης «*Νάουσα, τα Όρια της πόλης και η πορεία των Μπουλουκιών*»

- Μπάιτσης, Τ. (2010), Γιανίτσαροι και Μπούλες της Νιάουσσας, «Χάρτης της Νάουσσας με τα δρομολόγια, τις στάσεις και το σπίτι του Γενίτσαρου και της Μπούλας», 3η έκδοση του ομίλου Γενίτσαροι και Μπούλες, Νάουσα 2010, σσ.66-67.

γ. Επιστολές Δημάρχων Ηρωικής Πόλεως Νάουσσας

δ. Τουριστικοί οδηγοί.

- «Νάουσα, Ο τόπος, το χθες και το σήμερα» (2005), Δήμος Ηρωικής πόλεως Νάουσσας, σσ. 44-45.
- Οδηγός Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νάουσσας (2001).
- Στη γη του Αλεξάνδρου (2008), Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ημαθίας, σσ.134-135.
- Τουριστικοί οδηγοί Αποκριάς Δήμου Η.Π. Νάουσσας 2009-2020

δ) Διαδικτυακές πηγές (υπερσύνδεσμοι)

1)<https://www.naoussa.gr/culture>

2) <https://el.wikipedia.org/wiki/Μπούλες>.

3)<https://www.e-naoussa.gr/article.php?naoussa>.

4)<http://thesingingfish.eu/genitsaroi-kai-mpoules-sti-naoussa>.

5)<https://www.topoikaitropoi.gr/ithi-kai-ethima/oi-mpoules-genitsaroi-tis-naoussas>.

6)<https://www.youtube.com/watch?v=4dwUNexpJul>

7) <http://www.medeat.gr/northern-greece/imathia>

11. Στοιχεία συντάκτη του Δελτίου

α. Όνομα Συντάκτη/-ών:

Όμιλος για την Προστασία και Προβολή των Χωρών και του Εθίμου της Νάουσσας
Γενίτσαροι και Μπούλες .

β. Ιδιότητα Συντάκτη/-ών:

Πολιτιστικός Σύλλογος

Υπεύθυνος επικοινωνίας: Τόσιος Αριστείδης, Πρόεδρος Ομίλου,

τηλ: 2332022671

Email: mprilos@hotmail.com

γ. Τόπος και Ημερομηνία Σύνταξης του Δελτίου

Στέγη Ομίλου Γενίτσαροι και Μπούλες,

Περδικάρη 14 Νάουσα Ημαθίας.

09-07-2019

12. Τελευταία συμπλήρωση/επικαιροποίηση του Δελτίου